

**ФИРИБГАРЛИК ЖИНОЯТИНИНГ АЛДАШ ЁКИ ИШОНЧНИ
СУИИСТЕЪМОЛ ҚИЛИШ ЙЎЛИ БИЛАН МУЛКИЙ ЗАРАР ЕТКАЗИШ
ЖИНОЯТИДАН ФАРҚИ.**

Утеева Багдагул Матмуратовна

*Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети Жиноят қонунчилигин
қоллаш теорияси ва амалиёти 2-курс магистранти*

Аннотация: Мақолада фирибгарлик жинояти тушунчаси, унинг таркиби таҳлил қилинган. Шунингдек, ушбу жиноятнинг алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан мулккий зарар етказиш жиноятидан фарқи ҳақида ва мазкур жиноятлар учун жавобгарликни такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар келтирилган.

Калит сўзлар: Фирибгарлик, алдаш, ишончни суиистеъмол қилиш, жавобгарлик, жазо.

Алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан мулкка зарар етказиш қасддан содир этиладиган тажовузлардан биридир. Бу жиноятнинг фирибгарликдан фарқларини аниқлаш тергов ва суд амалиётида аҳамиятга эгадир.

Ўзганинг мулкни фирибгарлик йўли билан талон-тарож қилишда айбдор мулкни олиб, уни ўз фойдасига ишлатиши натижасида зарар етказса, бунда айбдор давлат ёки жамоат ташкилотига топширилиши керак бўлган мулкни алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан текширмай ёхуд унга маълум мақсадларда ишониб топширилган техника воситаси ва бошқа мулкни ғараз мақсадларда ғайриқонуний ишлатиши натижасида меҳнатсиз даромад орттириб ташкилотга моддий зарар етказди.

Таҳлил этилаётган жиноятларнинг объектив белгилари солиштирилганида уларнинг орасида анчагина фарқлар борлиги намоён бўлади.

Жиноятнинг объектив томони давлат ёки жамоат ташкилотига алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан мулккий зарар етказишдан иборатдир. Аммо у фирибгарликдан фарқ қилиб, бу зарар давлат, жамоат фондига келиб тушиши лозим бўлган пулларни эгаллаш натижасида етказилади. Натижада давлат ёки жамоат ташкилотлари топширилиши керак бўлган нарсани олмай, моддий зарар кўрадилар.

Суд амалиётини таҳлил қилиб, 170-моддада назарда тutilган жиноятни содир этиш натижасида моддий зарар етказилиши қуйидагиларда, яъни шахс моддий жиҳатдан фойда олиш мақсадида давлат, жамоат ташкилотларининг топширилиши керак бўлган мулклари, пулларини топширмайди унга маълум мақсадларда фойдаланиш учун топширилган мулкдан ғараз мақсадларда фойдаланади, деб хулоса қилиш мумкин.

Бу икки жиноятни юқорида айтилганларидан ташқари яқинлаштирувчи яна бир нарса бу жиноятларнинг содир этиш усулидир, яъни ҳар икки жиноят ҳам алдаш ёки

ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан содир этилади. Бу белгилар 170-моддада назарда тутилган жиноятни одир этиш йўллари ва усулларининг ўзига хослигидан гувоҳлик беради, шунинг учун улар мулкий зарар етказиш усули бўлиб хизмат қилади. Баён этиш жараёнида баъзи муаллифларнинг алдаш ва ишончни суиистеъмол қилиш жиноятни содир этиш воситасидир деган фикрлари эътироз туғдиради. Жиноят ҳуқуқи назариясида жиноят содир қилиш воситаси деганда, айбдор томонидан жинойий тажовузни содир этишда фойдаланиладиган моддий дунё предметлари – нарсалар, механизмлар, хужжатлар ва ҳ.к. тушунилади⁷.

Н.И.Панов “Алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш бу маънода қонунчиликда ҳам, амалиётда ҳам ҳеч қаерда қўлланилмайди. Шунинг учун алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилишни жиноятни содир этиш воситаси эмас балки усули деб ҳисоблаш керак” деб тўғри айтади⁸.

Фирибгарлик жиноятидаги каби алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан моддий зарар етказишда ҳам, алдаш ҳақиқатни яшириш ёки бузиб кўрсатишдан, ишончни суиистеъмол қилиш эса айбдор томонидан билдирилган ишончдан жабрланувчига зарар етказишдан иборатдир. Аммо бундай ўхшашлик бу жиноятларни содир қилишда ишлатилган алдаш ва ишончни суиистеъмол қилиш айни бир хил деган гап эмас.

Шундай қилиб, биринчи ҳолда алдаш оқибатида айбдор давлат ёки жамоат миулкини эгаллайди, уни ўз эгалигига ўтказди ва талон-тарож жиноятини содир этади, иккинчи ҳолда эса тўланиши лозим бўлган тўловни тўламайди ва шу йўл билан мулкий зарар етказди.

Шу билан бирга амалда бу икки алдов ҳаракатлари орасидаги фарқлар тўғри ажратилмайди. Қўпинча алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан моддий зарар етказиш ЖКнинг 168-моддаси билан, бу моддада назарда тутилган жиноят содир этилганида фактик жиҳатдан моддий зарар етказилишини назарда тутиб, квалификация қилинади.

Хулова қилиб айтадиган бўлсак бу икки хил жиноятнинг ухшаш тарафлари бор лекин фарқлари ҳам йоқ эмас. Жиноятларини таҳлил қилиши жараёнида иккала жиноят ҳам бир биринг усулларидан, объекти, субъекти билан ҳам фарқланиши ҳақида билип олдик.

АДАБИЁТЛАР

1. Алтиев Р.С. Фирибгарликнинг жиноят-ҳуқуқий ва криминологик жиҳатлари. Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. Тошкент-2020. 3-б.

⁷ Браинин Я.М. Уголовная ответственность и ее основание в уголовном праве

⁸ Панов Н.И. Уголовная ответственность за причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием

2. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси.
<https://lex.uz/uz/docs/111453> (мурожаат санаси 30.04.2022)
3. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2017 йил 11 октябрдаги Фирибгарликка оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисидаги 35-сон қарори <https://lex.uz/uz/docs/3399888> (мурожаат санаси 30.04.2022)
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 21 майдаги Жазоларни либераллаштириш тўғрисидаги қонунни иқтисодиёт соҳасидаги жиноятларга нисбатан қўллашнинг айрим масалалари ҳақидаги 4-сон қарори.
<https://lex.uz/uz/docs/1454894> (мурожаат санаси 30.04.2022)
5. Абдурасулова К.Р. Ответственность за мошенничество и получение кредита путем обмана. //Мустақил Ўзбекистонда фалсафа ва ҳуқуқ фанларининг долзарб муаммолари. –Т.: Фан, 1999. 48-52 б.